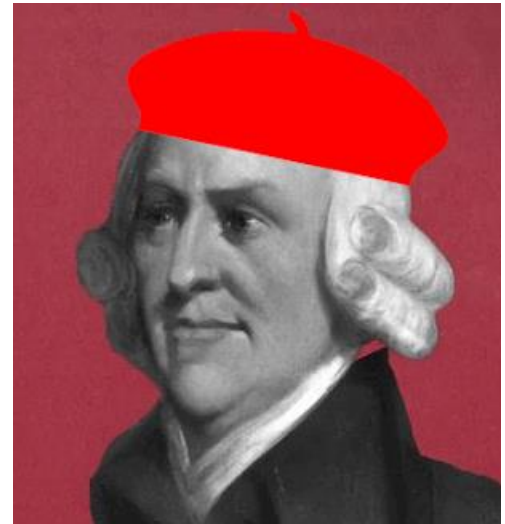

ADAM SMITH: EKONOMIESE VRYHEIDSVEGTER!

DEUR

DR PHILIP THEUNISSEN

Adam Smith was 'n Skot van geboorte en het van 1723 tot 1790 in Skotland gewoon en gewerk. Hoewel hy as ekonoom geadmireer word, was hy 'n professor in morele filosofie in Glasgow. Sy eerste boek, *The Theory of Moral Sentiments*, was 'n groot treffer en mense het van hom kennis geneem. Hy het hierna sy professoraat opgegee en saam met die hertog van Buccleugh as 'n tutor gereis. Op hierdie reis begin hy sy bekende werk, *The Wealth of Nations*, skryf en die voltooide produk word eers tien jaar later, in 1776, gepubliseer. Die boek was die eerste volskaalse verhandeling wat ooit oor Ekonomie geskryf is en het 'n stewige fondament vir die teorie van die produksie en verspreiding van goedere gelê. Eenvoudig gestel het Smith geglo dat private belange in 'n vrye mark met sosiale belange geharmoniseer word en dat dit tot 'n selfregulerende orde, die sogenaamde *önsigbare handö*, lei.

Die konteks waarbinne Adam Smith sy teorie geformuleer het is van uiterste belang. In Engeland, en so ook in sy kolonies, was daar in daardie era twee opponerende politieke faksies naamlik die Tories en die Whigs. Die Tories het die bestaande orde aangehang en was ten gunste van die Koning en ook die hele adelstand wat daarmee gepaard gegaan het. Die ekonomie was toe in wese 'n stelsel wat deur politici gereël en gereguleer was. Daar teenoor het die Whigs, waarvan Adam Smith 'n aanhanger was, weer 'n vrye samelewing ondersteun waar individue hulle eie ekonomiese aktiwiteite kon reël.

Die kolonies se ekonomieë was van nature meer op landbou gebaseer maar daar was noodgedwonge vakmanne ook nodig. Skrynwerkers, messelaars, grofsmids, wewers, kleremakers, wapensmids en wamakers het ondersteunende dienste aan boere verskaf. Saam met die boere het hierdie vakmanne 'n vrye ekonomie bedryf vir dié eenvoudige rede dat die koningryk bloot te besig met ander sake in die vaderland was en nie die tyd óf die logistiek gehad het om by die kolonies in te meng nie. Daar was wel reëls en regulasie wat die handel moes reguleer maar omdat dit nie in die praktyk toegepas kon word nie, is dit grootliks geïgnoreer. Die *önsigbare handö* is vanweë politieke verwaarlosing toegelaat om sy eie gang in die kolonies te gaan en Adam Smith het die meriete daarvan raakgesien.

Ten tye van die publikasie van *The Wealth of Nations* het die nasies van Europa 'n ekonomiese teorie aangehang wat bekend gestaan het as die Merkantilisme. Dit was by uitstek 'n voorafbeplande ekonomiese stelsel wat sy deelnemers se optrede met rigiede reëls en regulasies beheer het. In die finale instansie het die politici dus die mag gehad om beheer oor alle aspekte van hul onderdane se lewens te verkry. Die onderdane het gehoorsaam gebly want ter wille van hulle eie oorlewing kon hulle nie die hand byt wat hulle voed nie.

Merkantilisme het ook aangevoer dat die regering die ekonomie moet beheer en bestuur sodat die oëgte mense die voordele daaruit kan trek. Dit het dus oor meer as politieke mag gegaan en het ook ingesluit die ekonomiese voordele wat met 'n magsoorsie saamgegaan het.

Vrye mark

Adam Smith het geargumenteer dat vrye mededinging om dieselfde hulpbronne deur individuele entrepreneurs daartoe lei dat die allokasie daarvan geoptimaliseer word en dat die nasie as geheel gevolglik sy hulpbronne dan op die beste wyse aanwend. Hoewel die individu uiteraard na homself omsien, word hy gereguleer deur die pryse wat die vrye mark vasstel en dat pryse opsigself weer gekontroleer word deur die somtotaal van die reaksie van al die markdeelnemers. Elke individu streef daarna om homself te verryk maar kan sy produk ook net aanbied teen 'n prys wat ander kan bekostig. Op hierdie wyse word arbeid en hulpbronne vanself verdeel en die openbare belang word uiteindelik daardeur bevorder.

Smith het ook geargumenteer dat die samelewing behoorlik georden moet wees sodat die oonsigbare hande kan funksioneer. Eiendomsreg moet sterk gevestig wees en morele norme en waardes moet bo alles staan. Dan sal ooreenkomste eerbiedig word, mense sal behoorlik ingelig word oor die produkte of dienste wat hulle bekom en die deelnemers se regte kan afgedwing word as daar oortreders binne hierdie ordelikheid is.

Selfs vandag nog stem politici nie noodwendig met Adam Smith saam nie en hulle vind die moontlikheid om gewone mense se lojaliteit deur middel van ekonomiese gunste te koop, steeds uiters aanloklik. Hulle argumenteer dat die vrye mark tot monopolieë lei, kroniese ekonomiese krisisse veroorsaak, die inkomstegaping tussen ryk en arm vergroot en die armes degradeer. Daarom hou hulle gesentraliseerde ekonomiese kontrole as die oplossing voor. Smith argumenteer dat hierdie optrede van politici juis die balans binne 'n samelewing versteur maar ontken ook nie dat die vrye mark wel gebreke het nie. Hy voer egter aan dat die oonsigbare hande vinniger en effektiewer wanbalanse sal regstel as wat politieke inmenging dit sal doen.

Smith argumenteer baie sterk dat om hulpbronne op 'n gesentraliseerde manier te allokeer op 'n groter skaal tot korrupsie en vermorsing lei. Hy is van mening dat niemand beter na geld omsien as die eienaar daarvan nie. Geen politikus sal dus met dieselfde nougesetheid na ekonomiese hulpbronne kan omsien as diegene wat dit self besit nie. In 'n staatsbeheerde ekonomie, voer Smith aan, word geleentheid vir politici geskep om hulleself bo die res te kan ag. In hulle sogenaamde voorneme om die ekonomiese hulpbronne regmatig tot gelyke voordeel van almal te bestuur, is konings en ministers sonder uitsondering die mees spandabelrige deelnemers aan so 'n beheerde ekonomie.

Wie is die beste af?

Robert A Lawson, mede-outeur van die *Economic Freedom of the World* se jaarlikse verslae, voer aan dat dit met verloop van tyd uit hul navorsing al duideliker word dat die lewenstandaard in lande wat vryer ekonomiese stelsels het, aansienlik hoër is as dié van lande waar daar 'n groot mate van staatsinmenging is. Die verskil is ooglopend in maklik vergelykbare lande soos Noord- vs Suid-Korea, Oos- vs Wes-Duitsland, Estonia vs Finland, Kubane in Florida vs Kubane in Kuba. In elk van hierdie gevalle is die inwoners in haas elke opsig beter af in die vrye ekonomieë as dié in die staatsbeheerde ekonomieë.

Die *Economic Freedom of the World* het 'n vryheidsindeks wat op 'n vyfledige kriterium gegrond is naamlik die grootte van die regering in terme van uitgawes, belasting en staatsondernemings; die regstelsel en die beskerming van eiendomsreg; toegang tot 'n betroubare bankstelsel, vryheid van

internasionale handel en die regulatoriese beheer ten opsigte van kredietverlening, arbeid en sakebedrywighe. Teen hierdie agtergrond verskyn die ekonomiese vryheidsindeks van die tien vryste lande en die tien onvryste lande teenoor die indeks van Suid-Afrika in die Tabel.

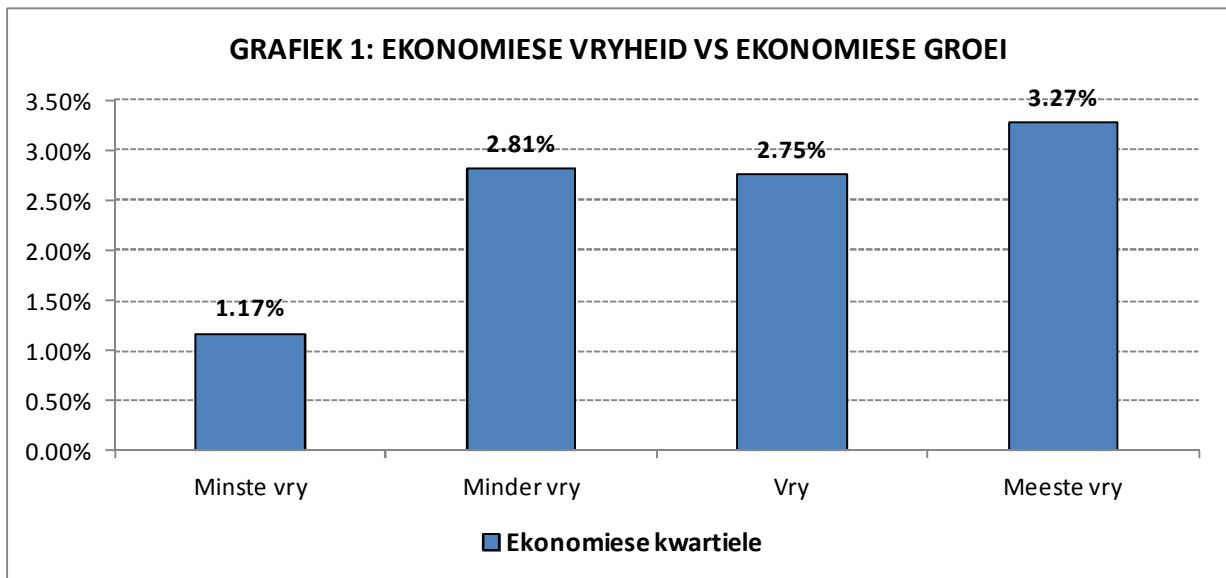
TABEL: RANGORDES VAN EKONOMIESE VRYHEID, 2013

Land	Indeks	Rangorde
Boonste 10:		
Hong Kong	8.87	1
Singapore	8.39	2
New Zealand	8.21	3
Switzerland	8.15	4
Mauritius	8.07	5
Ireland	8.07	6
Canada	8.00	7
Australia	7.99	8
United Kingdom	7.98	9
Unit. Arab Em.	7.91	10
Suid-Afrika	6.88	68
Laagste 10:		
Iran	5.65	114
Malawi	5.60	115
Gabon	5.52	116
Myanmar	5.30	117
Zimbabwe	5.24	118
Argentina	5.18	119
Congo, Rep. Of	4.90	120
Syria	4.84	121
Algeria	4.67	122
Venezuela	3.09	123

Bron: Economic Freedom of the World: 2015 Annual Report

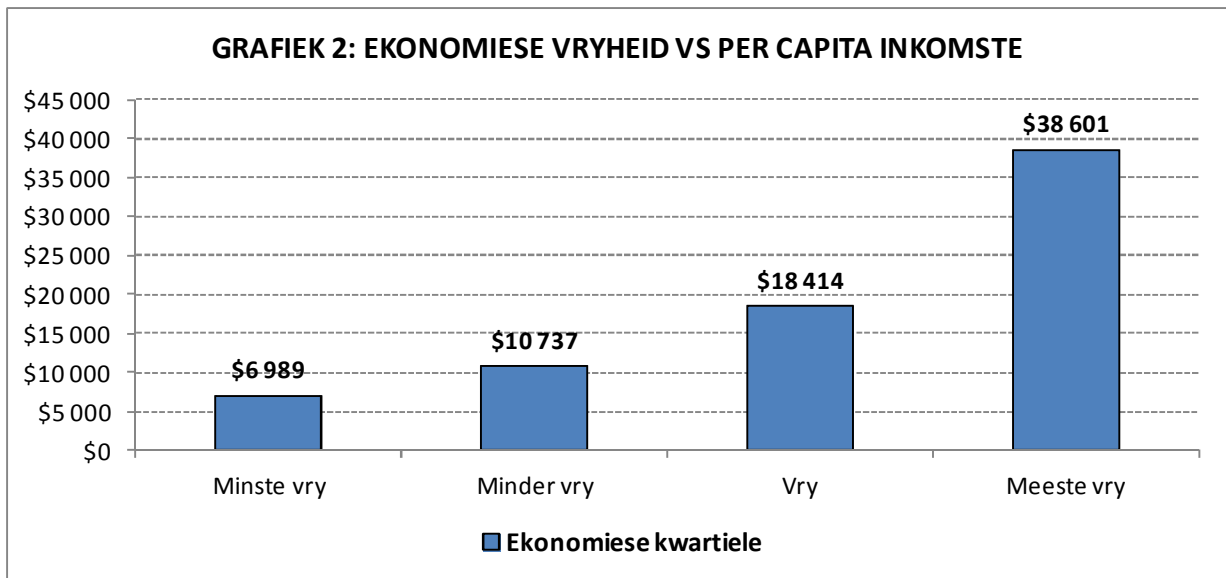
Volgens die *Economic Freedom of the World* se verslag van 2015 is Suid-Afrika se ekonomie met sy indeks van 6.88 die 68ste vryste van die 123 lande wat gemeet is. Die land met die vryste ekonomie is Hong Kong terwyl Venezuela die mees beheerde ekonomie van al hierdie lande het.

Die *Economic Freedom of the World* gaan ook verder deur die vryheidsindeks met sekere ekonomiese aanwysers te vergelyk. Die ekonomiese groei van die lande, volgens kwartiele van ekonomiese vryheid, verskyn in Grafiek 1.

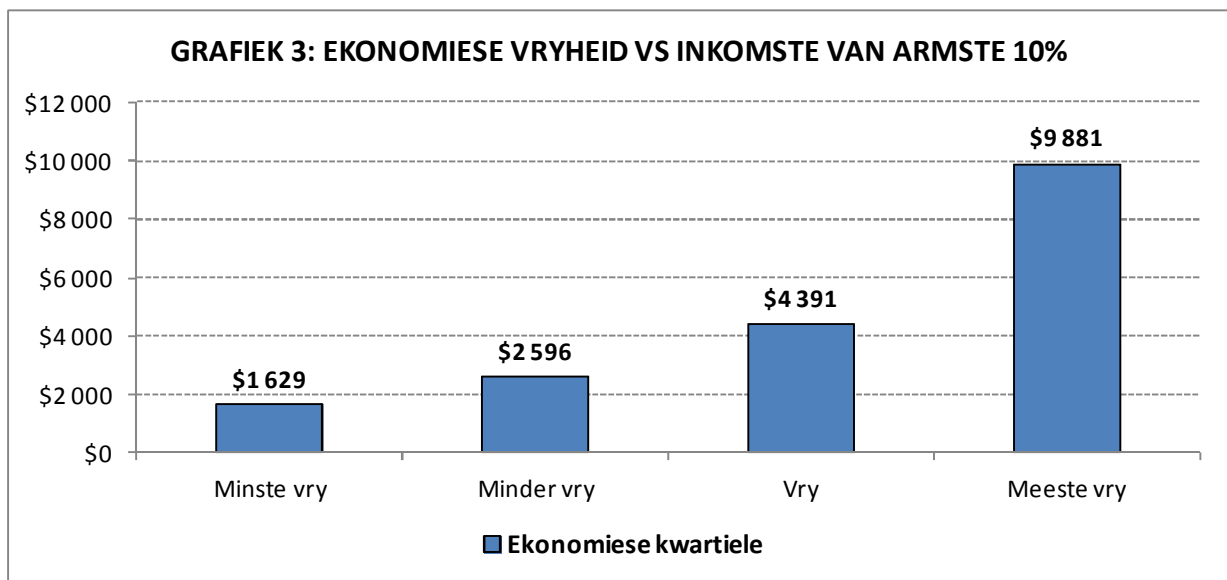
Volgens grafiek 1 is daar 'n hoër ekonomiese groeikoers in lande waarvan die ekonomiese die meeste vry is. Hoewel die verskil tussen die onderskeie kwartiele nie noodwendig progressief is nie, is daar tog 'n beduidende verskil tussen die groeikoers van lande wat die minste ekonomies vry is en dié wat die meeste ekonomies vry is.

Die per capita inkomste van die bevolking, volgens kwartiele van ekonomiese vryheid, verskyn in Grafiek 2.

Grafiek 2 toon aan dat lande waarvan die ekonomiese stelsels die meeste vry is, se per capita inkomste aansienlik hoër is as lande waarvan die ekonomiese die minste vry is. Daar is 'n verskil van \$28 915 en die per capita inkomste neem ook progressief toe namate die ekonomiese stelsels meer vry is.

Die inkomste van die armste 10% van die bevolking, volgens kwartiele van ekonomiese vryheid, verskyn in Grafiek 3.

Grafiek 3 toon aan dat die inkomste wat deur die armste 10% van die bevolking verdien word, aansienlik hoër is in lande met die mees vrye ekonomieë. Hierdie inkomste neem ook progressief toe namate lande se ekonomieë meer vry word.

Adam Smith het daie duidelik nie verniet vir ekonomiese vryheid geveg nie. In teenstelling met die algemene opvatting wat veral deur politici verkondig word, het die vrye mark, ook vir die armes, beduidend meer voordele as staatsbeheerde ekonomieë. Die probleem lê veel eerder by die persepsie wat rondom die vrye mark geskep word naamlik dat dit gierigheid en onetiese gedrag aanmoedig. Die teendeel is eerder waar naamlik dat staatsbeheerde ekonomieë by verre meer geleenthede vir korrupsie, bedrog en staatskaping skep. Æn Vrye ekonomie daar teenoor vergoed nie net dié wat vir hulle self welvaart skep nie maar ook diegene vir wie die ekonomiese stelsel werksgeleenthede, produkte en dienste skep.

Ware vryheid

Die *Economic Freedom of the World* beskryf ware ekonomiese vryheid se hoekstene as persoonlike keuses, vrywillige handel in gekoördineerde markte, vryheid van toegang tot markte en die beskerming van mense se eiendomsreg teen die aggressie van ander. Binne so Æn vrye stelsel het individue dus die reg om hulle eie tyd, talente en hulpbronne tot hul eie voordeel aan te wend maar hulle het nie die reg om beslag op ander individue se besittings te lê nie of daarop aan te dring dat ander mense se besittings aan hulle oorgedra moet word nie. Die gebruik van geweld, diefstal, bedrog of fisiese beslaglegging om welvaart op te bou is dus ontoelaatbaar in Æn ware vrye ekonomie. In so Æn stelsel is dit die staat se verantwoordelikheid om Æn omgewing te skep waarbinne individue vry is om hul eie besluite te kan neem oor hoe en met wie hulle wil handel dryf, sonder vrees dat hulle hul besittings deur staatsinmenging kan verloor. Die ðonsigbare handö het uiteindelik maar Æn wrede manier om op die lang duur wel sy wil op geerders af te dwing wat hierdie beginsels verontagsaam.